

Ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ ΣΕΡΒΙΚΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

(ΕΞΗ ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ)

Στὴ μνήμη τοῦ ΠΕΤΡΟΥ ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ

Ἡ σερβική λαϊκή ποίηση, ἀπ' τὶς πρωτοτυπότερες κ' ἀδρότερες, ὄχι μόνον στὰ Βαλκάνια, μὰ καί σ' ὅλη τὴν Εὐρώπην, ναὶ σχεδὸν ἀγνωστὴ σὲ μᾶς. Ἀπ' τὸν πόου δὲ πρόδρομος τῆς γλωσσικῆς ἐκλύτρωσης κ' ἀναγέννησης τῆς γερμανικῆς Vuk Stephanovich Karadzitsch (1792-1864) (ἡ Πολωνία καὶ τὴν γλῶσσαν μαζί τὰς Σέρβων) ἀνέβηκε, συνδυάζοντας ἀπὸ τὴν ἑκέρῃ σερβικὴ λαϊκὴ ψυχὴ, εὐναῖες ἀνὰ πρὸς ἀπ' τὸ στόμα τῆς καὶ τύπος ἔκρινε ὁ κληρο θησαυρὸν (λαϊκὰ τραγούδια, παραμύθια, παραμυθία), τὸ λαϊκὸ τραγούδι τῆς χώρας του προκάλεσε τὸ μεγαλύτερον θαυμασμὸ τῶν πιδ κορυφαίων πνευμάτων τῶν 19^{ου} αἰῶνα: ἀπ' τὸν Γκαίτε ὡς τὸν Μισελέ, ἀπ' τὸν Ὀυώλτερ Σκάτ ὡς τὸν Μισκλεβίτς, κ' ἀπ' τὸν Χέρντερ ὡς τὸν Γκρὺν(!).

Η Σερβία είναι προπαντός η χώρα του τραγουδιού. Αύτη δίνει ένα ξεχωριστό τόνο σ' όλη τη λαοκτική ποίηση. Οι Σέρβοι έν-
πνευσσαν τὰ τραγουδιὰ τῶν Χαυδοῦκων
Βουλγάρων, τὼν κλεφτῶν τῆς Ἀλβανίας,
ἐξύπνησαν τὸν τραγουδοὶ στοὺς Ρουμάνους,
αὐτοὶ δώρησαν στὴν Οὐγγαρία τὸ μεγα-
λύτερο ποιητὴ τῆς.

Ἰδιαίτερα, ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες μπορούμε στο σερβικό λαϊκό τραγούδι να ξεχωρίσουμε τα στοιχεία τῆς δικῆς μας ἐπίδρασης (ἡ καὶ τ' ἀντίθετο), ἀφοῦ εἶναι γνωστό πῶς ἡ Σερβία ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Βυζαντίου δέχτηκε βαθεῖα τὴν ἐπίδραση τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλους τοὺς πνευματικούς τομεῖς (*).

Η μακροχρόνη συμβίωση στη Βαλκανική
λαών, απόλυτως βαθεία ή η σφρα-
γίδα υπεροχής του ελληνικού πολιτι-
σμού στο σερβικό. Η λαϊκή μούσα
είχε τραγουδήσει κι ύμνησε τα ιστο-
ρικά τραγούδια και τα φλογερά πάθη
της πάνω στα μυστικά του βου-
ρρανα στην ένορκη λαοφυρία, και
αυτά είναι όλη η ιστορία της συγγένει-
ας απρόσπικον ακρόαση (!).

...μας είναι σχεδόν άγνωστο στην Ελλάδα. Οι μεταφράσεις πούχουν γίνει και πολλές είναι, ούτε και τών κατ'εξοχήν τραγουδιών. Στά 1862 ὁ ἀρχαιολόγος Περβανόγλου, στὸ γνωστὸ περιοδικὸ «Φιλίστωρ», τονίζει σὲ μιὰ μελέτη του τὴν ἀξία τῆς λαϊκῆς μουσικῆς τῶν γειτόνων μας Σέρβων (*).

Δυὸ χρόνια ἀργότερα, ὁ Δαλματὸς Ν. Tommaseo, ὁ ἀκούστος ὑπερασπιστὴς τῆς λαϊκῆς μας γλώσσας καὶ μεγάλος θαυμαστὴς τῆς λαϊκῆς σερβικῆς ποίησης, ἐξέδωκε στὴ χώρα μας ὑπερ' αὐτὴ τὴ συντριβὴ τῆς βενετικῆς ἐπανάστασης, δημοσίευσε στὸ περιοδικὸ «Χρυσάλλις» δεκατέσσερις μεταφράσεις λαϊκῶν τραγουδιῶν⁽²⁾.

Στο ίδιο περιοδικό, το 1865, ο Στέφανος Κουμανούδης, καθηγητής της Λατινικής Φιλολογίας στο 'Αθηναϊκό Πανεπιστή-

(1) Είναι γνωστό πώς έκτός απ' τη σοφή Jacobs, ο Γκαίτε κι' ο Χέρντερ μετάφρασαν με πολλήν επιτυχία σερβικά τραγούδια.

(2) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου: Τὸ Δημοτικὸν ἄσμα περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, Δ.Ι.Ε.Ε. (1885), τόμ. Β', σελ. 193 κ.έ.

(1) Βλ. Σοφίας Κ. Σπανούδη, "Η μουσική τῶν Ρουμάνων (ἔθνη). *Εξέθρ. Βῆμα* 4/4/39), Δ. Α. Χιμαουδόπουλου: Λαϊκὴ Ρομανική μουσική (ἔθνη. *Πρώτα* 14/4/39), ὅπου υποστηρίζεται ἡ γνώμη τοῦ βυζαντινοῦ χαρακτήρα τῆς λαϊκῆς μουσικῆς τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ.

(2) Ι. Περβάνογλου: Περί τῆς Δημοτικῆς τῶν Σέρβων ποιήσεως. Περιοδ. «Φιλίστωρ», τόμ. Γ' (1862), σελ. 542-549.

(²) « Χρυσάλλις » (1864), τόμ. Β', φυλ. 33, σελ. 269, 270, φυλ. 40, σελ. 494, 495, 496.

φορές ως τώρα σ'ας ἔχω ἐνώσει. Μὴν περι-
μένετε νὰ τὸ κάνω αὐτὸ καὶ τρίτη φορὰ!

Μάξ. — Είμαστε ένωμένοι — για πάντα!
Λιμπενάου. — Τότε πρέπει να γιορτάσετε
τον αληθινό σας γάμο την ίδια ημέρα με
τουτό το νέο ζευγάρι.

ΜάΞ. — Καὶ τί μᾶς δίνετε γιὰ προίκα;

Λιμπενάου. — "Ένα τέτοιο στρογγυλό τραπέζι, σάν κι' αὐτὸ — Παιδιά, τί λέτε, παίρνομε τέλος πάντων τὸ τσάι μας;

“Όλοι, κάθονται στὸ τραπέζι, ὁ Λιμπενάου στὴ μέση, τὰ ζευγάρια δεξιὰ κι’ ἀριστερά του.

ΑΥΛΑΙΑ

ΤΕΛΟΣ

ΑΠΕΛΠΙΣΜΟΣ

Τῆς μοναξιᾶς μου προσδοκία χειμωνική,
 πού πεθυμιές χλωμές εἶχες ζεστάνει,
 στ' ἄχρωμα δάχτυλά μου ἔχεις πεθάνει.
 Δέ σ' ἤῤορε μήτε ἡ ἀνοιξιότικη ἐποχή!

“Εκλείσεις μιὰ σελίδα, τόση δά,
στην ἄκρη τῆς καρδιάς μου πού ματώνει.
Πῶς νὰ μπορῆς νὰ νιώσης πῶς τελειώνει
μιὰ ἀκροῦλα φῶς, πού τρέμει, πού πηδᾷ :

Μιά ακρούλα φως, που άγγικαίνας, καθάρισε
στο τζάμι σου την έσπρωξεν ο άνεμος.
Και τώρα, στο θαμπό φέγγος της μέρας,
πού σβεί τοῦ μαρασμοῦ γερός άνθος...

ΙΣΙΔΩΡΑ ΚΑΜΑΡΙΝΕΑ

μιο δημοσιεύει δεκαπέντε μεταφράσεις (1).
Νά χαρακτηριστικά τί γράφει σέ γράμ-
μα του πρό τή διεύθυνση του περιοδικού:

«Κύριοι συντάκται τῆς Χρυσασλλίδος.

» Εἰς δύο τῶν προηγουμένων τευχῶν τοῦ περιοδικοῦ σας ἐδημοσίευσάτε, καλῶς ποι-
 ούντες, μεταφράσεις τινὰς σερβικῶν δη-
 μοτικῶν ἀμαμάτων, ἐκπονηθεῖσας παρὰ τοῦ
 ἀξιῶν ἐν Ἱταλίῳ γραμματολόγῳ Τωμάσκει-
 οῦ. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἐκείνων ἔλαβα
 καὶ ἐγὼ τὸ ἐνδοξίμον ἐν ἐνθυμηθῶ τινὰς
 μὲν ὁμοίας μεταφράσεις, ἃς εἶχα κάμει
 πρὸ ἔτων, καὶ σήμερον σὰς τὰς στέλλω
 πρὸς δημοσίευσιν. Καλὸν βέβαια εἶναι ἀπὸ
 καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ πλησιάζωμεν τὰς φυ-
 σικὰς πηγὰς τῆς λαογενεῖς ποιήσεως, καθ' ὅσον
 τὰ περὶ τήν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὰ κατα-
 τηγνίζεσθαι ποιητικὰ προϊόντα, ἐνίοτε
 πληθυνόμενα ὑπερμετρῶς, ἀπειλοῦν τὴν
 τοῦ ἐν ἡμῖν φυσικοῦ αἰσθηματος ἀπάμβυν-
 σιν, ἀν ὅχι καὶ αὐτὴν τὴν ἀπόβεσιν τοῦ.
 Περὶ δὲ τῶν ἐμῶν μεταφράσεων ἄλλοι ἂς
 κρίνωσιν· ἐγὼ τὸσον μόνον παρατηρῶ, ὅτι
 ἐπρὸς ἀπὸστασιν νὰ μεταφράσω κατὰ λέξιν,
 ἐπὶ μετρικὸν ρυθμὸν τῶν πρωτοτύπων.»

μεταφράσεις αυτές έχουν διπλή αξία: ιστορική, γιατί, μαζί με του Τομπμασελο, την πρώτη προσπάθεια για να γνωρίσει η Ελλάδα τη λαϊκή ποίηση, ταίριαζε με τη δική μας κι έκτερε αμέτρητα μιαν άλλη ολίσθηση στην λαϊκή γλώσσα η οποία πολλοί, είναι εξαιρετικά αξιολογούν, στο ότι ο Κουμανούδης, με όλο τον πόνο της επιβλητικής του αξίας, διατήρησε τη θερμή του αγάπη προς την καταθρονημένη γλώσσα του λαού μας μεταφράοντας σ' αυτό τα σερβικά λαϊκά τραγούδια. Μή ξέροντας σερβικά, δέ μπορεί να ιδώ αν οι μεταφράσεις αυτές είναι πιστές με το πρωτότυπο, και γενικά να κρίνω τη φιλολογική τους αξία. Μά δέ μω φαίνονται να είναι πολύ σιμά στο ρυθμό του πρωτότυπου και να διατηρούν την αρμονία και την πλαστικότητα του. Και τούτο το συμπεραίνω από μια σύγκριση με τις μεταφράσεις του Τομπμασε. Πόση διαφορά! Στη γλώσσα, στο ρυθμό, σέ όλα! Ίσως να όφειλεται αυτό στο ότι ο Τομπμασεο χρησιμοποίησε το σ' ηθισμένο στη δική μας λαϊκή ποίηση καπεναούλλαβο, και στο δτ ο κ. Λάσκαρις, οι μεταφ «άρκετα έλεύθερες» ξεχάσαμε ότι η δημοτική μο

υποστηριχτής της — καλύτερα από πολλούς δικούς μας λογίους, και μάλιστα τόσο που νά φτιάχνει χαριτωμένα Δημοτικά τραγούδια σ' αυτήν, καθώς μās λέει ο Βεργωτής.

*Από το ανέκδοτο αρχείο του Κουμανού-
δη, που ή καλώςή κακώς ή ευθέως του
γιού του συγγράφει μια παραχώρηση,
βρήκα ξένη ακόμη μεταφράσεις, που νομίζω
δεν πρέπει να δουν το φως της δημοσί-
τητας. Σε μία υποσημείωση, βλέπουμε ότι
οι μεταφράσεις αυτές έγιναν στην περίο-
δο των σπουδών του στο Μόναχο, το 1839,
πράμα που άνασκειυάζει την πληροφορία
του κ. Λάσκαρι, ότι il [les] avait traduits dans
sa jeunesse pendant son séjour en Serbie (!)

1.

"Ὅλην τὴν νύκτα τοῦ Θεοῦ
 Νὰ κοιμηθῶ δὲν μπόρεσα.
 Παιγνίδια ἤκουα καὶ χοροὺς
 Κ' ἡ ἀγάπη μου εἰς τὸν χορὸν
 "Ὅλα μου τὰ τραγούδια
 Τραγούδισε καὶ ἔλεγε
 Τὸ δνομά μου πάντοτε.
 Σκώθηκαν πῆγα στὸν χορὸν
 Πλὴν ὁ χορὸς τελείωσεν
 Καθένας ἀκοιμήθηκε
 Μὲ τὴν ἀγαπημένην του.
 "Ἡ ἱδική μου μοναχά
 Ἰδιάρ* εἶχε προσκεφάλου —
 Τὴν βάλω κρίνον στὸ κεφάλ*,
 Καὶ δαχτυλίδι εἰς τὸ χέρ*,
 Καὶ τὴν φιλῶ καὶ μὴν καὶ θυῶ
 Κ' ἡ ἀγάπη μου ἐξύπνησε
 Καὶ μόνη τῆς ὠμίλησε:
 Θεέ μου παντοβόναμε!
 Καὶ ποῖός να μὲ ἐξύπνησε;
 Πόθεν ὁ κρίνον στὸ κεφάλ*;
 Καὶ δαχτυλίδι εἰς τὸ χέρ*;
 Δὲν εἶχω ἡ δόλια συγγενεῖς;
 Να πῶ, πῶς ἀπὸ τὸν καλὸ μ*;
 "Εκεῖνος εἶν' πολὺ μακροῦ.

(Εἰς τὸ μέτρον τοῦ πρωτοτύπου.)

